

ДОКУМЕНТ ЗА ПОЛИТИКА бр.23/2022

Недоволни капацитети за нужна конфискација на нелегално стекнат имот

АВТОР: САРА ЈАНЕСКА

НОЕМВРИ 2022, СКОПЈЕ

Гледиштата изразени во овој документ не нужно ги одразуваат гледиштата на Националната фондација за демократија од САД и Институтот за демократија “Социетас Цивилис” - Скопје

Наслов: Недоволни капацитети за нужна конфискација на нелегално стекнат имот

Издавач: Институт за демократија „Социетас Цивилис“ - Скопје

Автор: Сара Јанеска

Лектура: Валентина Јошевска

Публикацијата може бесплатно да се преземе на:

<https://idscs.org.mk/mk/2022/11/14/%D0%BD%>

Конфискацијата на имот е значајна алатка во борбата против корупцијата. Во случаите на висока корупција, нелегално стекнатите средства најчесто се користат за зголемување на добивката, постигнување политичко влијание, воспоставување контрола врз правниот систем и избегнување казни за сторените дела. Враќањето на овие средства во буџетот на државата ги компензира штетите врз буџетот и правата на граѓаните и истовремено спречува нивно понатамошно користење за криминални дејства. Ова ја прави конфискацијата особено значајна мерка за земјите во развој со високо распространета корупција како Република Северна Македонија.

Сепак, праксата во Република Северна Македонија укажува на недоволно и неефикасно користење на мерката конфискација на имот. Еден пример кој посочува на недостатоците во спроведувањето на конфискацијата е случајот „Труст“ покренат од поранешното Специјално јавно обвинителство во 2017 година, кој неодамна повторно стана актуелен во јавноста. Случајот се однесува на висока корупција, односно лажирање документи со цел добивање тендер вреден 17 милиони евра. Пресудата за случајот е казна затвор за сторителите и конфискација на незаконски стекнатиот имот која сè уште не е спроведена. Случајот предизвика бројни реакции кај граѓаните на социјалните медиуми, мнозинството од кои сметаат дека казната затвор не е доволна санкција за делата од висока корупција и државата треба да преземе сериозни напори за враќање незаконски стекнатиот имот.

Дополнително, она што неодамна се обелодени во јавноста е дека додека траела судската постапка за случајот „Труст“ и имотот бил замрзнат, трети лица стекнале право на дел од замрзнатиот имот, односно компанија успеала да наплати побарување вредно 1.6 милиони денари. Покрај другото, ова посочува на недоследности во спроведувањето на значаен дел од процесот на конфискација на финансиската истрага. Ефикасното спроведување на финансиската истрага подразбира следење на текот на средствата добиени преку корупција, со што би се спречило нивното користење, умножување и понатамошна интеграција на пазарот, а потоа би се обезбедило замрзнување и конфискација на тие средства. Конкретно во случајот „Труст“, следењето на текот на имотот кој треба да се конфискува би спречило трети лица да располагаат со тој имот и да ја намалат вредноста што треба да ја наплати државата.

Клучна улога во спроведувањето на финансиските истраги имаат истражните центри во јавните обвинителства. Истражните центри во моментов се недоволно екипирани и не располагаат со потребните ресурси и капацитети за нивното непречено функционирање. Сериозните напори кон сузбивањето на корупцијата, што е стратешки приоритет на државата, оттука би значеле и поголеми вложувања во обезбедување ефикасност и ефективност на истражните центри во јавните обвинителства.

Капацитетите на истражните центри во јавните обвинителства

Истражните центри во јавните обвинителства се важна алатка во водењето на финансиските истраги. Составени се од претставници на правосудната полиција и лица вработени во јавното обвинителство. Вработените во истражните центри му стојат на располагање на јавниот обвинител, работат под негова контрола и надзор, насоки и упатства, и за својата работа одговараат пред обвинителот. Улогата на истражните центри е да учествуваат во преземањето на истражните дејствија со подготвување на нивното спроведување, примање изјави и предлози, како и самостојно преземање определени истражни дејствија доверени од страна на јавниот обвинител.¹ Истражните центри го откриваат патот на парите, собираат докази и градат целосна слика за случаите. Оттука, тие се оперативниот орган во водењето на истрагите и нивната функционалност е клучна за откривање и гонење на кривични дела, особено делата од организиран криминал и корупција кои бараат поголеми истражни напори.

Во пракса, истражните центри во јавните обвинителства се речиси нефункционални. Воведени се со Законот за кривична постапка кој стапи на сила во 2013 година, а дури во 2018 година била донесена одлука за формирање истражни центри во четири јавни обвинителства меѓу кои и Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција.² Еден од главните проблеми со кои се соочуваат истражните центри, но и јавните обвинителства во целост, е недоволна екипираност со потребните кадри. Според Извештајот за работата на јавните обвинителства во 2021 година³ од предвидените 1 126 работни места во јавните обвинителства пополнети се само 354. Од пополнетите места 121 се вработени во стручната служба во јавните обвинителства од вкупно предвидени 278 работни места, односно недостасуваат 157 соработници. Отворени позиции има и во редовите на јавните обвинители кои според систематизацијата треба да се 262, а во моментот се 172. Што се однесува до Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција, најголемиот дел од непополнетите позиции се во јавнообвинителската служба. Во моментот, пополнети се 52% од предвидените работни места во стручната служба, односно обвинителството располага со 11 јавнообвинителски помошници, од кои 2 се раководни јавнообвинителски помошници, од вкупно предвидени 20, додека пак од предвидените 34 административни јавнообвинителски службеници вработени се 17. Дополнително, во ОЈО за организиран криминал и корупција вработени се 14 јавни обвинители од предвидените 18, односно недостасуваат 4 обвинители.

Овој недостаток на обвинители и стручни кадри во службата значително влијае врз користењето и ефективноста на мерката конфискација на имот. Според анализа на Платформата на граѓански организации за борба против корупцијата⁴ во периодот од 2010 до 2019 година, од мониторирани 2 496 кривични предмети, од кои 670 се воделе пред Одделението за гонење организиран криминал и корупција во Основниот суд Скопје, мерката конфискација на имот е изречена во само 36 случаи, додека ниту еднаш не е изречена мерката проширена конфискација. Како најголем предизвик во предметите каде што е изречена мерката конфискација на имот се посочува токму лоцирањето на имотот и предметите и обезбедување докази за нивното потекло и основата за конфискација. Анализата посочува и дека висината на изречената мерка конфискација речиси секогаш кореспондира со причинетата штета што укажува на недоволни напори за следење на текот на нелегално стекнатиот имот, односно откривање на неговото умножување, прикривање и интегрирање во легалната економија. Исто така, обвинителите често ги немаат во целост подготвено доказите врз кои се засновани обвиненијата, а постои и

¹ Анализа на капацитетите и ресурсите на јавното обвинителство во Република Северна Македонија. Блупринт група за реформи во правосудството, март 2020. Достапно на: <<https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2020/03/>>

² Ibid.

³ Извештај за работата на јавните обвинителства во 2021 година. Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, јуни 2022. Достапно на: <<https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2022/08/izveshta%D1%99>>

⁴ Конфискацијата на имот во судските постапки поврзани со корупција. Платформа на граѓански организации за борба против корупцијата, ноември 2019. Достапно на: <<http://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2019/12/PB-CAFT-MKD-2019.pdf>>

недоволна координираност во спроведувањето на финансиските и кривичните истраги. Па така, во 10 од 26 анализирани предмети во кои е изречена мерката конфискација на имот износот на нелегално стекнатиот имот кој е утврден од страна на јавниот обвинител, кореспондира со изречениот износ со кој е предвидена конфискацијата, додека пак во осум предмети воопшто не е утврдена висината на штетата, односно нелегално стекнатиот имот во самото обвинение. Во останатите осум предмети првично поставениот износ за сторената штета се разликува од крајниот износ кој е утврден со одлуката за конфискација.⁵ Овие недоследности во спроведувањето на конфискацијата се најмногу во доменот на надлежностите на истражните центри што дополнително укажува на тоа дека потребни се поголеми напори за нивно соодветно екипирање и стручно оспособување.

Преземени чекори

Потребата од зајакнување на капацитетите на истражните центри и обезбедување нивна функционалност е препознаена во Стратегијата за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот за периодот 2021-2023 година. Во таа насока, една од целите на Стратегијата е зајакнување на капацитетите на јавното обвинителство, во која спаѓа обезбедување функционални, екипирани и дигитализирани истражни центри. Во акцискиот план наведени се општи насоки, односно дека истражните центри треба да се екипираат со човечки ресурси, простории и опрема на крајот на четвртиот квартал на 2021 година/првиот квартал на 2022 година.⁶

Што се однесува до стручното оспособување на вработените, во целите на Стратегијата е наведено и градење интегриран и интердисциплинарен систем за обуки и градење компетенции. Тука спаѓаат почетни, континуирани и специјализирани обуки. Стратегијата го посочува отсуството на координиран пристап во конципирање курикулуми за почетна обука на лицата надлежни за спроведување на финансиските истраги како и потребата од воспоставување системски приод во однос на специјализирани и интердисциплинарни обуки.⁷ Меѓу другото, планирана е изработка на курикулум и спроведување обуки за финансиски истраги и конфискација на имот за јавните обвинители и лицата вклучени во финансиските истраги.

Сепак, недостасуваат информации за нивото на исполнетост на овие активности. Владата во Стратегијата се обврзува да објавува квартални извештаи за реализација на предвидените активности, но таквите извештаи сè уште не се јавно достапни. Ова оневозможува увид во степенот на реализација на Стратегијата и конкретните активности кои се преземени, со што би се знаело кои треба да бидат следните чекори.

⁵Анализа на спроведувањето на Стратегијата за финансиски истраги и праксата на конфискување на имот. Институт за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје, декември 2020. Достапно на:

<http://www.antikorupcija.mk/uploads/records/file/FinalWeb-Analiza%20na%20spoveduvanje.pdf>

⁶ Стратегија за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот за периодот 2021-2023 со акциски план. Влада на Република Северна Македонија, мај 2021. Достапно на:

<https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/strategii/strategija>

⁷ Ibid.

Заклучок

Истражните центри имаат клучна улога во успешноста на спроведувањето на конфискацијата на имот. Тие го откриваат текот на парите, учествуваат во истражните дејства, прибираат докази и работат по насока на јавните обвинители. Недостатокот на потребните ресурси и стручни капацитети со кои се соочуваат, значително влијае врз квалитетот на финансиските истраги и конфискацијата на имот, земајќи ја предвид нивната оперативна улога. Па така, најголемите недоследности во спроведувањето на конфискацијата, односно прибирањето докази, следењето на текот на парите и слично се токму во доменот на работата на истражните центри. Оваа нефункционалност оневозможува ефективно спроведување на мерката конфискација, но и спречување користење на средствата за криминални дејства што значително се одразува на успешноста на борбата против корупцијата во целост. Дополнително, недостатокот на капацитети ја чини државата и оневозможува таа да си ги наплати своите долгови, а во некои случаи како примерот со случајот „Труст“, доведува до намалување на вредноста на имот кој треба да се конфискува.

Оттука, зајакнувањето на капацитетите на истражните центри е клучно за успешноста на спроведувањето на конфискацијата на имот и борбата против корупцијата. Во насока на остварување на целите на Стратегијата за јакнење на капацитетите за водење финансиски истраги и конфискација на имот, треба што побрзо да се преземат чекори за екипирање на истражните центри со соодветниот број и профил на кадри. Освен потребните вработувања, важно е кадрите во истражните центри да се подготвени за самостојно спроведување на секој дел од финансиската истрага. Во таа насока, потребни се вложувања во доедукација и стручно оспособување на кадрите со што би ги стекнале потребните вештини и стручност. Покрај предвидените обуки, државата може да склучи партнерства со западноевропските демократии кои нудат повеќе опции за едукација во доменот на спроведување на финансиските истраги. Во земјите како Италија, Шпанија, Велика Британија и Германија достапни се постдипломски студии, специјализирани обуки, летни школи и курсеви поврзани со сите фази во сузбивањето на организираниот криминал и корупцијата. Државата може да побара помош од универзитетите, институтите и организациите кои ги нудат овие програми за финансирање и спроведување на овие обуки со цел стручно оспособување на службите и истражните центри во јавните обвинителства.

Информации за проектот

Проектот **“Поттикнување на јавната дебата за антикорупција”** вклучува активности за истражување и застапување со цел поддршка на реформскиот процес во Северна Македонија преку зајакнување на реформската агенда во областа на владеењето на правото, а за остварувањето на оваа цел проектот предвидува соработка и консултација со сите релевантни чинители во борбата против корупцијата.

Проектот цели заедно со антикорупциските институции да воспостави стратешка и долгорочна визија за развој на институциите со цел пресретнување на идните процеси и форми на корупција. Преку проектот, институциите и Институт за демократија ќе работат на преглед на клучните општествени процеси кои ќе влијаат во борбата против корупцијата до 2030 година, а врз основа на тоа ќе се изработат и планови како институциите да се справат со современите предизвици кои ги носи борбата против корупцијата.

Преку овозможување на политички дијалог помеѓу антикорупциските институции, Собранието и граѓанското општество, проектот се стреми кон остварување на три специфични цели:

- Поддршка на подобрувањето на процесот на креирање политики, повикувајќи се на долгорочните визији за корупциски ризици и идентификуваните недостатоци;
- Информирање на долгорочните планови за институционален развој, засновани на стратешко размислување и анализи од позиција на иднината
- Едуцирање на јавноста и креирање на јавна побарувачка за подобрување на антикорупциското планирање од страна на властите.

Информации за ИДСЦС

ИДСЦС е тинк тенк организација која го истражува развојот на доброто управување, владеењето на правото и европските интеграции на Северна Македонија. ИДСЦС има мисија да ја помогне граѓанската вклученост во носењето на одлуки и да ја зајакне партиципативната политичка култура. Преку зајакнување на слободарските вредности, ИДСЦС придонесува на соживот помеѓу различностите.

Контакт податоци за ИДСЦС

Адреса: ул. Мирослав Крлежа бр. 52/1 /2, 1000 Скопје
Тел. бр./ факс: +389 2 3094 760 ,
електронска пошта: contact@idscs.org.mk

Информација за авторот

Сара Јанеска е помлада истражувачка во Центарот за добро управување при Институт за демократија „Социетас цивилис“ - Скопје.

